

Evolutija zdravstva u pomorstvu kroz razdoblje od 16. do 18. stoljeća

Prema referatu pod naslovom »L'opera dei navigatori durante i secoli XVII e XVIII e l'evoluzione della medicina navale« kojeg je autor Giuseppe Pezzi održao u decembru 1966. na I Internacionalnom kongresu povijesti oceanografije u Monaku, donosim za našu pomorsku javnost kratki prikaz razvoja brodske medicine u razdoblju od XVI do XVIII stoljeća, a prema opisu samog autora.

O zdravstvenoj službi u pomorstvu uopće bilo je pisano u časopisu »Naše more« br. 4—5/1966. Tamo je u kratkim crtama iznesena razvojna faza higijensko-medicinskog života u pomorstvu od najstarijih vremena i istaknuta razlika između nekadašnjeg i današnjeg načina navigacije s osobitim obzirom na zdravstvene prilike brodskih posada.

U ovom pak opisu prikazan je razvojni put zdravstva u mornarici u vremenu od XVI do XVIII stoljeća.

U doba renesanse kroz XVI i XVII stoljeće pored ostalih znanosti također i medicinska nauka postiže sve veći uspon. Tako dolazi do mnogih otkrića jer nauka oslobođena od skolastike sve više eksperimentalnim putem dolazi do saznanja za koje se ranije nije znalo. Pored ostalih učenjaka onoga doba spada i talijanski liječnik Fracastoro Gerolamo koji se je bavio zaraznim i priljepčivim bolestima koje su se kao epidemije širile svijetom. Tu spada kuga, pjegavi tifus, sifilis, tuberkuloza i dr. Najpoznatija njegova djela su »Syphilis sive de morbo gallico« (1530) i djelo o zaraznim bolestima pod naslovom »De contagione et contagiosis morbis« (1546).

More je predstavljalo glavni put kojim su se epidemije širile iz jednog kraja u drugi.

Značajna evolucija medicine i higijene uopće se je proširila i na higijensko-medicinski život u pomorstvu. Tada se liječnici počinju ukrcavati na brodove osobito na one koji kreću na velika putovanja u svrhu otkrića i istraživanja zemalja. Ovi liječnici stižu veliko iskustvo i zapažanja na tim putovanjima te dolazi do upoznavanja raznih bolesti za koje se prije u pomorstvu nije znalo. Na taj način se razvija medicinsko-higijenska literatura u kojoj se opisuju patologija u pomorstvu osobito skorbut i bolesti egzotičnih predjela. Pojavljuje se sve više literatura o sanitarnim prilikama posade s osobitim obzirom na preventivu od zaraznih bolesti koje su vezane uz ventilaciju prostorija, opskrbu vode i snabdijevanje hrane na brodu. Među pisce koji su se bavili ovom problematikom ubraja se i Englez John Woodall i Talijan Orazio Monti.

Međutim, osim liječnika, pokretači pomorske medicine u XVI i XVII stoljeću su također i brodski kapetani koji sami ili skupa sa liječnicima na brodu igraju značajnu ulogu u prevenciji i liječenju bolesti na moru. Među takove vrijedno je spomenuti da je u XVII stoljeću zdravstvene prilike na brodu osobito proučavao Walter Raleigh, kolonijalni osvajač Velike Britanije, koji je svoja higijensko-medicinska zapažanja opisao u svojem djelu: »The Discovery of the large, rich and beautiful empire of Guinea« (1596). Uz nje ga stoji Richard Hawkins koji je na svojim dugim putovanjima po Indiji, Srednjoj Americi i po Pacifiku pratio zdravstvene prilike posade na brodovima te je pored ostalih profilaktičkih i higijenskih mjera na brodovima uveo davanje soka od limuna protiv skorbuta.

Treći Englez vrijedan spomena je John Smith koji je napisao: »Accidents for young sea-men«. On se osobito zalagao za održavanje zdravlja mornara i za čistoću broda te je smatrao za potrebno da nije dovoljno brod samo brisati i strugati, već ga treba prati sa jednom alkaličnom otopinom. Zatim je u pogledu ishrane na brodu dao svoj značajni udio i proveo kontrolu živežnih namirnica. On je uveo i dijetalnu ishranu za oboljele pomorce na brodu te je ukrcanim liječnicima dodijelio jednog izabranog mornara pod nazivom »Loblally boy« koji je snabdijevao bolesnike sa hranom itd.

Ova evolucija u XVII stoljeću bila je temelj i baza za razvoj i procvat higijene i pomorske medicine u XVIII i XIX stoljeću. Filozofi XVII stoljeća postavili su nove oblike socijalnog i političkog uređenja, a razni naučnici donijeli su mnoge pronalaskе korisne za razvoj civilizacije. Pomorci ne putuju sada samo za pronalaženje zlata i zbog avanturističkih pobuda kao ranije, nego su ta putovanja povezana sa naučnim i istraživačkim radom. Astronomija, geografija i prirodopis otvaraju nove vidike značajnog napretka. Liječnici na brodovima koji putuju u novo otkrivene zemlje osvojene od evropskih kolonijalista stižu obilata iskustva i dobivaju materijale za stvaranje medicinskih djela iz pomorske medicine. Tako Cockburn 1736. godine publicira radnju: »Sea diseases«. G. Stahl 1715. piše: »Programma de morbis nauticis«. Iste godine Vater izdaje dizertaciju: »De morbis classiariorum ac navigantium, eorumque remediis«. Chirac, francuski liječnik 1724. godine izdaje: »Observations sur les incommodités auxquelles sont sujets les équipages des vaisseaux«. Uz ove pisce nalaze se i drugi liječnici koji u svojim radnjama obrađuju higijenski i medicinski način života ljudi na moru. Englez Sutton 1749. godine piše o značaju ventilacije u prostorijama broda obzirom na zdravlje posade, a Bigot de Moorgues 1750. godine objavljuje sličnu radnju pod naslovom: »La corruption de l'air dans les vaisseaux«.

Hales, Deslandes, Pierre Poissonier, Bougainville i ostali izučavaju i naglašavaju važnost zdrave vode za održavanje zdravstvene kondicije kod posade i u tom smislu je usmjeren njihov rad.

Na temelju ovog progressa u pomorskom zdravstvu Luj XV je imenovao Poissonier Desperrières-a za generalnog inspektora sanitarne službe u mornarici. Poissonier je uveo u Rochefort-u i u Toulon-u kratke tečajeve za higijenu, medicinu i hitnu kirurgiju za brodske liječnike i raspisao javne konkurse za proučavanje tih predmeta. Tako su francuski pomorski liječnici dobivali adekvatnu stručnu sposobnost za službu na brodu, a sam Poissonier Desperrières je izdao svoje djelo pod naslovom: »Traité des maladies des gens de mer«.

Pomorskom medicinom uz Engleze i Francuze u to doba bave se osobito talijanski, holandski, njemački i drugi liječnici.

Za medicinsko-higijenski napredak u pomorstvu uz mnoge liječnike osobita zasluga pripada engleskom moreplovcu James Cook-u (1728—1779). Osim njegovih otkrića sa kojim je obogatio geografsku nauku, on je zaslužan i za razna otkrića na polju praktične pomorske higijene. J. Cook je u svojim velikim putovanjima oko svijeta, od kojih je drugo putovanje trajalo preko 1.000 dana, uspio da održi posadu u dobrom zdravstvenom stanju.

Na temelju ličnog iskustva liječnici i kapetani ukrcani na brodovima došli su do mnogih otkrića, praktičnih zaključaka, saznanja i potreba koje je trebalo sprovesti u život da bi se ljudstvo na brodovima zaštitilo od bolesti i masovnog umiranja. U vezi s tim u raznim zemljama Evrope donose se zakoni i nižu propisi koji su obzirom na higijensko-zdravstvene prilike na brodu obavezne za sve članove brodske posade. Sve više se uočava nezdravo stanje i eliminiraju loše prilike u kojima je do tada živjelo ljudstvo na brodu.

Brodsko osoblje o kojem se do XVII stoljeća nije tako reći vodilo nikakvog računa u smislu higijene i zdravlja, doživjelo je svoj preporod jer se je konačno uvjedio da je zdravlje osnovni faktor i pokretač za napredak čovjeka i zajednice ne samo na kopnu nego i moru.

U XVIII stoljeću uvadaju se higijensko-sanitarne inspekcije broda, dezinfekcija kaljuže, pažljiva kontrola živežnih namirnica i dnevne hrane, pranje i čišćenje broda zatim bojadisanje sa krečom, kađenje (fumigacija) i raskuživanje brodskih prostorija. Zatim se provada strogi nadzor nad higijenom i čistoćom broskog osoblja, a odjeća i rublje se

pere i uredno slaže. Osobita se pažnja posvećuje pitkoj vodi koja se higijenski čuva, dezinficira i destilira. Instaliraju se aparati za ventilaciju i osvježanje zraka u brodskim prostorijama. Zabranjuje se ukrcavanje mornara koji boluju od tuberkuloze, luesa, skorbuta i zaraznih bolesti. Provađa se i dezinfekcija oboljelih mornara kao i njihovog rublja. Donose se propisi za zdravstveno osoblje na ratnim brodovima i uvađaju se brodovi-bolnice.

Napretkom civilizacije, razvojem medicine i metamorfom društvene strukture primitivni način higijenskog i medicinskog života ljudi na brodu sve više izlazi kroz XVII i XVIII stoljeće iz svoje bijede, da bi kroz XIX i konačno XX stoljeće postigao današnji stupanj svoje evolucije koja se u suvremenoj dinamici života tako reći danomice poboljšava i prilagođuje prilikama i potrebama moderne navigacije.